

PRODUCTIEF RUZIEMAKEN IN MULTICULTUREEL NEDERLAND

Een antropologische kijk op mijden en polderen

Lezing aan de hand van de volgende punten:

- 1) Hoe maken mensen ruzie in oorspronkelijke samenlevingen en hoe lossen zij conflicten op?
- 2) Hoe leren wij productief intercultureel ruzie te maken? Wat doen we al goed en wat kan beter?
- 3) Waarom en hoe ontladen mensen en groepen mensen hun negatieve spanningen?
- 4) Hoe ontstaan en hoe ontladen negatieve spanningen?
- 5) De rol van rituelen in voorkomen en beslechten van ruzies)
- 6) Wat zijn de werkzame bestanddelen in productief (spanningsontlading probleemoplossend) ruziemaken?
- 7) Ruziemaken in Nederland: mijden en polderen: vroeger en nu, regio en stad.

Outline voordracht Studium Generale Universiteit Brabant 16 februari 2006 14 uur

Door: Dirck van Bekkum, cultureel antropoloog en procesbegeleider in hulpverlening aan jonge mannen

PRODUCTIEF RUZIEMAKEN IN MULTICULTUREEL NEDERLAND

Een antropologische kijk op mijden en polderen

Dirck van Bekkum cultureel antropoloog, gespecialiseerd in positieve conflicten (www.riteofpassage.nl)

(Slide 0 openingsbeeld)

1a) Hoe maken mensen in oorspronkelijke samenlevingen ruzie en lossen zij conflicten op?

Ik wil u vragen met mij even op reis te gaan. We nemen een stevig inkijkje in oorspronkelijke (traditionele, tribale) samenlevingen om te kijken hoe zij ruzie productief en destructief beslechten. Het zijn allang niet meer alleen antropologen die zich willen onderdompelen in deze kleinschalige culturen. BBC laat de hedendaagse ontdekkingsreiziger Bruce Parry initiëren en shamanistische reizen maken (*stukje video*). En zelfs SBS laat een Nederlands gezin een paar weken logeren in een Afrikaanse stam om hoge kijkcijfers te behalen. Het levert komische en pijnlijke botsingen en onverdachte samenwerking op. (*stukje video*)

Daarna kijken we zoals antropologen plegen te doen vanuit die ervaring in de oorspronkelijke samenlevingen terug naar onze eigen cultuur. Dat leidt niet zelden tot leuke, fascinerende en ook waardevolle inzichten. Wij hoeven eigenlijk niet meer te reizen want in nog geen vijftig jaar kun je de hele wereld, ook veel oorspronkelijke culturen, in Nederland terugvinden.

Wij antropologen hebben een vak dat veel te bieden heeft voor problemen waar wij in onze complexe stedelijke en multiculturele samenleving worstelen. Als het om ruzie maken gaat kun je een aantal van oorspronkelijke samenlevingen vergelijken hoe zij met spanningen, ruzie en conflicten omgaan. Als je dat systematisch doet kun je werkzame bestanddelen ontdekken die in al die culturen terugkeren. Daarmee krijg je geen eenvoudige antwoorden op complexe vragen zoals de vraag van vandaag:

HOE LEREN WIJ PRODUCTIEF INTERCULTUREEL RUZIE TE MAKEN?

(Wat doen we al goed en wat kan beter?)

1b) Waarom en hoe ontladen mensen en groepen mensen hun negatieve spanningen?

(Slide 1)

In alle diergemeenschappen, ook die van mensen, ontstaan negatieve spanningen die het samenleven in kleine en grote kring belasten en zelfs bedreigen. Want ruzie kan uitmonden in uit elkaar gaan en kan tot gevaarlijke geweldsuitbarstingen leiden. Beide effecten zijn gevaarlijk voor het voortbestaan van onderlinge relatie en voor de gemeenschap. Moord en/of uiteenvallen als gemeenschap is het laatste wat oorspronkelijke (en alle) samenlevingen willen. Om te leven en te overleven heb je elkaar nodig. Wij denken hier soms in onze overvloedige, rijke en veilige samenleving dat je elkaar niet nodig hebt om te leven en te overleven. De snel gegroeide culturele diversiteit in Nederland zorgt voor nieuwe vormen van (interculturele) spanningen waarvoor nog geen productief ontladingen hebben gevonden. Uit onderzoek in de ethologie en antropologie komen steeds meer aanwijzingen dat de eerste van twee onmisbare bestanddelen in productief ruzie maken **rangorde** is. (*stukje video rangorde bij apen en bij mensen*) Een duidelijke rangorde in een familie, groep en gemeenschap de oudste en meest effectieve vorm is om spanningen ruzies niet uit de hand te laten lopen. Wij mensen hebben vele beschaafde manieren ontwikkeld om met rang- en pikordes in de vormen van positieve hiërarchie om te gaan. Als ieders plaats in een elftal, in een gezin, in een bedrijf duidelijk is (en ieder daarin gerespecteerd wordt) dan neemt de kans op negatieve spanningen af. Ook de kans op ruzie wordt minder. Maar dat is niet voldoende. Er zijn wekelijkse, maandelijkse en jaarlijkse rituelen nodig om spanningen te ontladen.

1c) Hoe ontstaan en hoe ontladen negatieve spanningen? Rituelen!

(De rol van rituelen in voorkomen en beslechten van ruzies stukje Video DvD)

(Slide 2)

Spanningen in gezinnen en groepen en gemeenschappen ontstaan door vele oorzaken. Een belangrijke bron van spanningen zijn (structurele) verschillen in rijkdom, in macht, in privileges. Verschillen zijn er altijd maar wanneer en leiden die tot afgunst, tot jaloezie en tot minder kansen op een redelijk inkomen en welzijn? En hoe en wanneer veroorzaken die (potentieel) gevaarlijke spanningen? Welke antwoorden heeft een samenleving om met die spanningen om te gaan? Met machtverschillen die uitmonden in negatieve en structurele vormen van uitsluiting en van vernedering stijgen *inter- en intra-group*. En daarmee de kansen op (oncontroleerbaar) geweld. Dit soort in elke samenleving binnen/tussen families, binnen/tussen generaties en binnen/tussen mannen- en vrouwengroepen vragen (ter voorkoming van geweld) om zorgvuldig en effectief conflictmanagement.

Rituelen als onmisbaar bestanddeel in ontladen spanningen

Het tweede onmisbare bestanddeel in productief ruzie (te durven) maken zijn rituelen. Oorspronkelijke samenlevingen met een sociale continuïteit van vele generaties hebben effectief conflictmanagement. Als belangrijk onderdeel daarvan bestaan allerlei vormen van spanningsontladende rituelen om spanningen binnen en tussen groepen in de gemeenschap vroegtijdig te doen ontladen en te transformeren. Zodat zij weer met een schone lei kunnen beginnen. Carnaval in vele gemeenschappen in zuiden van ons land vertonen overeenkomsten met die soort rituelen. *(Video van man-vrouw omkeringritueel in Amazonegebied en vergelijking met aspecten in ons Carnaval)*

Wij, in complexe samenlevingen, hebben ook vele rituelen om spanningen te ontladen. Voetbal bijvoorbeeld is, voor mannen (en veel vrouwen), een prima wekelijks ontladingsritueel. Vrouwen ontladen makkelijker hun negatieve spanningen door erover te praten, naar soaps te kijken en daar weer over te praten. Mannen praten minder en zoeken meer ontlading in emotionele en fysiek doe settingen. Bijvoorbeeld sport en seks. Of in alcohol. Politiek is potentieel een krachtige dynamiek om spanningen te ontladen maar heeft een deel van haar (spanningsontladende) functies verloren. Zonder politiek lijken we niet te kunnen maar zonder schreeuwende en loyale voetbalfans en zonder klessebossende en verbindende vrouwen zou onze samenleving snel ineen storten.

1d) Wat zijn werkzame bestanddelen in productief (spanningsontladend en probleemoplossend) ruziemaken?

Productief ruziemaken kan drie functies hebben:

(Slide 3)

- 1) om concrete problemen op te lossen (hoe gaan we deze rivier oversteken?)
- 2) om spanningen (verschillen van mening en geschillen) op te lossen wat met gewoon praten niet lukt
- 3) en de belangrijkste is om weer met een schone lei te beginnen

Wij moeten hier onderscheid maken tussen ruzie in kleine en grote kring. Ruzie maken in relaties, huwelijken, gezin, familie, peergroepen en buurt is iets anders dan tussen dorpen, steden, regio's, politieke en geloofsgemeenschappen, etnische groepen en staten. De eerste reken ik tot de kleine kring en de tweede behoren tot de grote kring.

De rangorde (positieve hiërarchie en duidelijkheid/respect ieders positie) zorgt voor de basis om niet elk moment ruzie te hoeven maken. Maar de spanningen die dan toch ontstaan worden door telkens terugkerende rituelen ontladen. De theorie daarvan is bedrieglijk eenvoudig.

- a) Zorg dat iedereen in de gemeenschap meedoet aan dynamische, sociale en energetische, regelmatig terugkerende evenementen.
- b) Zorg voor een duidelijk beeld (intentie) van dit evenement,
- c) Maak muziek en laat mensen zingen en dansen (meer voor vrouwen) en wedstrijden houden (meer voor mannen). Voetbal (wekelijks) en Carnaval (jaarlijks). Zoek en construeer een goed verhaal.
- d) Laat mensen lachen (dat is misschien wel de meest productieve spanningsontlader naast seks)

2) Ruziemaken in Nederland: mijden en polderen

Vroeger en nu, regio en stad, man en vrouw

a) Anekdote vechten rond kermis om de meiden

Vroeger had je op honderden plaatsen kermissen op gezette tijden in het jaar. Dat was voor lol maar ook

b) Voetbal opnieuw is een zeer effectieve manier om spanningen te ontladen en om productief ruzie te maken. Dat lukt ons nog maar beperkt als het om verschillende culturen gaat. Onder Surinamers is de kabel nog niet vergeten. Verhaal hoe Afro-Surinaamse positief ruziemaken en beslechten met een verzoeningsritueel.

c) in multiculturele werksituaties (diversiteitsmatrix en balanceren van loyaliteiten) een voorval met gepassioneerde Turkse hulpverlenster.

d) mannen en vrouwen Misverstanden, Spanningen Scheidingen in interculturele huwelijken

Afsluitend beeldend verhaaltje over gemengde relaties.